

Г О В О Р

Претседника Српске краљевске академије г. д-ра Богдана Гавриловића на освећењу Вукове куће у Тршићу 17 септембра 1933 год.

Госпође и Господо,

На данашњи дан сви просвећени људи наше Отаџбине и све просветне и културне установе њезине, па с њима и Српска краљевска академија, упиру своје погледе према овоме скромном дому, у коме пре једног и по века зраци светлости први пут помиловаше очи једног тек рођеног детета — избраника Божјег, који ће са свога значајног рада постати миљеник, слава и понос читавог једног народа.

Није ово први дан у коме се мисао целога народа нашег с дубоким пијететом вије око спомена ономе за кога је он данас и о-свануо. И без сумње неће бити ни последњи. Јер творци дела вечних вредности вечно и

живе и пркосећи забраву одмичу, као да су и живи испред живих, као вође њихове на путу живота њихова.

Ето те части удостоји се оно сељаче, које се роди у овоме дому и онај одважни ђак самоук, који ће у своје животу својим радом и својом видовитом памећу оборити цео један културни систем и на рушевинама његовим створити нове темеље духовном и националном развиту целог свога народа. Откуда та снага Вуку и откуда толика сјајна дела? То је питање, које нам се намеће у овоме тренутку — питање на које, чини ми се, није тешко дати одговор.

У оном сложеном и великом комплексу проблема који се појавише пред српским народом у самом првом праскозорју новог живота његова, — онда када је почетком прошлога века из грлића Карађорђева пиштоља оглашена борба вековима тлачене и потлачене раје, и када сва земља наша би натопљена јуначком крви наших предака — појавио се бионесвесно, у визији, и проблем културни. Осетише ти славни преци наши, који у покајању грехова косовских хтедоше да поврате славу Немањића, да је неће моћи повратити и утвр-

дити само мачем и огњем и увидеше они, и неписмени, да књигом треба мисао уздићи на узвишено и сјајно престоље вечнога царства њезина. И посред таме која је попала дух народни први учитељ и просветитељ наш Доситеј—просу светлост свога духа, и наста прво буђење и с њим и прва зора нашег самосвојног културног живота. „Ми ваља да ослободимо душу нашу од незнања и слепоте умне“ — тако је говорио Доситеј, отварајући као попечитељ просвешченија своју Велику школу, учитељку Вуку и толиким другим славним људима нашега народа онога времена. Али не дочека старац ни пуну светлост ведрога дана, који је он у даљини назирао, ни Обећану Земљу, за којом је жудео и у којој би се на вазда свежој и животворној роси народног духа и народног прогреса, највећег идеала његова, преламали зраци сунчаног дана. Ту је земљу открио Вук, револуционарни препородитељ старе и родитељ нове књижевности наше.

Борац изузетне енергије, опијен сјајем и величином духа који је угледао и нашао у богатој ризници народнога блага — Вук у својој борби и у најтежим приликама никада није био клонуо — ни онда кад је био исмеван

и ружен, па чак и клеветан од савременика своје крви као издајник свете вере своје. По светлости која је зрачила у његову душу и по љубави којом је у својим недрима обгрлио цео наш народ, Вук се није ни дао, ни могао поколебати. Живећи као и Руђер, Тесла и Пупин, махом у туђини, у културном свету који га је боље разумевао и помагао и у коме је боље могао развити латентну енергију свога великога духа, он је дочекао — каква иронија — да га је славом пре засуо цео просвећен свет, но његова кост и његова отаџбина. Све се диже на њега у нас, чим поче писати књиге језиком орача, копача и говедара — језиком оне жене која га роди и млеком својим задоји. Али је он дочекао и ту ретку славу да се један од најгенијалнијих људи и највећих песника — Гете —, тај хронолошки последњи мудрац човечанства, дивео његовој памети и дочекао је и то да су му оба Грима, Вилхелм Хумболт и Ранке, и толики други славни људи прве половине XIX века били и учитељи и ученици. И слава нашега народа поред Вука оде дотле, да је један Грим рекао да ће због лепоте српских народних песама морати учити српски језик.

Али правда по Божјим законима ипак побеђује, и она је извојевала победу Вуковим погледима и у нашем народу.

Кад је 1897 године према замисли Српске краљевске академије пренет прах његов из Беча у Београд, у недра отаџбине, коју је он толико волео и за коју је целога века свога и радио, тада се био слегао васколики српски народ у Београд да прекади захвалношћу ковчег у коме је лежао прах славнога учитеља и духовног препородитеља свога. По етичком и културном обележју и значају своме, то је била једна свечаност какву је српски народ доживео само једанпут — онда када је у давнини, 1237 године, посмртне остатке првога српскога просветитеља св. Саве при преносу њихову у отаџбину дочекао краљ Владислав „веселећи се и играјући, по речима стихире, од радости пред прахом Светитељевим, као Давид пред Ковчегом“. Никада као тада није се тако јасно видело колико је искра коју Вук изби из духа и душе народне учинила да се у далеким и разбацаним деловима растрганог и неуједињеног народа српског створило оно осећање заједнице које ми народношћу зовемо. Тако је Вук,

реформатор књижевног језика и творац његове ортографије, постао и ујединитељ и изградитељ наше нације. Да ли је он својим орловским оком видео да ће се наш народ ујединити у данашњем свом широком етничком оквиру,—то нико не зна. Али се зна да су њему била мила браћа и римског и муслиманског закона и мисао његова о широком јединству нашег народа, у стварности, данас обликом тога јединства нешто и измењена, била је само претеча данашњем Југословенству.

Пишући у своме Ковчежићу о језику, историји и обичајима Срба сва три закона, како је он тада говорио, Вук је, било по дубокој вери у моћ нашега народа и историску мисију његову, било по интуицији свога лепога духа, мислио на то јединство и дочекао је био да види Србе духовно уједињене, али није ни слутио да ће он и у данашњој лепој отаџбини нашој бити један од главних ујединитеља њезине деце. Ето, Госпође и Господо, то је оно велико дело које је створило оно сељаче које се роди у овом лепом и питомом крају нашега народа.

Али има и нешто друго, што у овој прилици не треба да остане без помена. У данашњем културном развоју нашем могу се готово без изузетка у досад већ јасно издиференцираним огранцима наше културе назрети посредни утицаји Вукове мисли и потези његова духа и његова схватања. Све се ствара на националној основи, по узорима које налазимо у разноврсним споменицима и творевинама духа и душе народне. И не само то, чак и у природним наукама, у Панчићевој и Цвијићевој школи, ти се правци виде у развоју тих школа, иако радови и Панчића, и Цвијића и њихових многобројних ученика, по материјалу који је у њима обрађиван, немају добрим делом никакве непосредне везе са Вуковим радовима. Због тога се Вук може сматрати као главни организатор разгранате мреже оних путева којима и данас још струји целокупна мисао наше културе, готово у свима огранцима њезиним. Та култура, истина, није добила још одређене облике. Али поред свих превирања струја и праваца, она ће и оваква каква је данас — још сирова, непрерађена, уска и без довољне и потребне равнотеже — ипак моћи у даљој будућности

бити основа једном ширем и дубљем културном систему и схватању које наш дух ничим незамраченим обележјем и целом садржином својом треба да унесе у општу ризницу духа људскога.

Та нова култура, створена духом нашег народног слива од Триглава до Вардара, треба да буде дело будућих поколења нашега народа. Можда ће се у дубинама њезиним неке вредности данашњег времена и уништити и потопити. Али ако и дође до тога потопа, ни стихиска моћ његова не ће моћи уништити бесмртно дело Вуково и блистаће и тада, као и досад, његова примордијална, дубока и светла мисао: *говори, пиши, мисли и осећај као и твој народ и живи и ради за славу и величину његову.*

Нека је слава Вуку и вечан му помен и овога пута!
